IV. Geležies amžiaus kapinynai
Cemeteries of the Iron Age

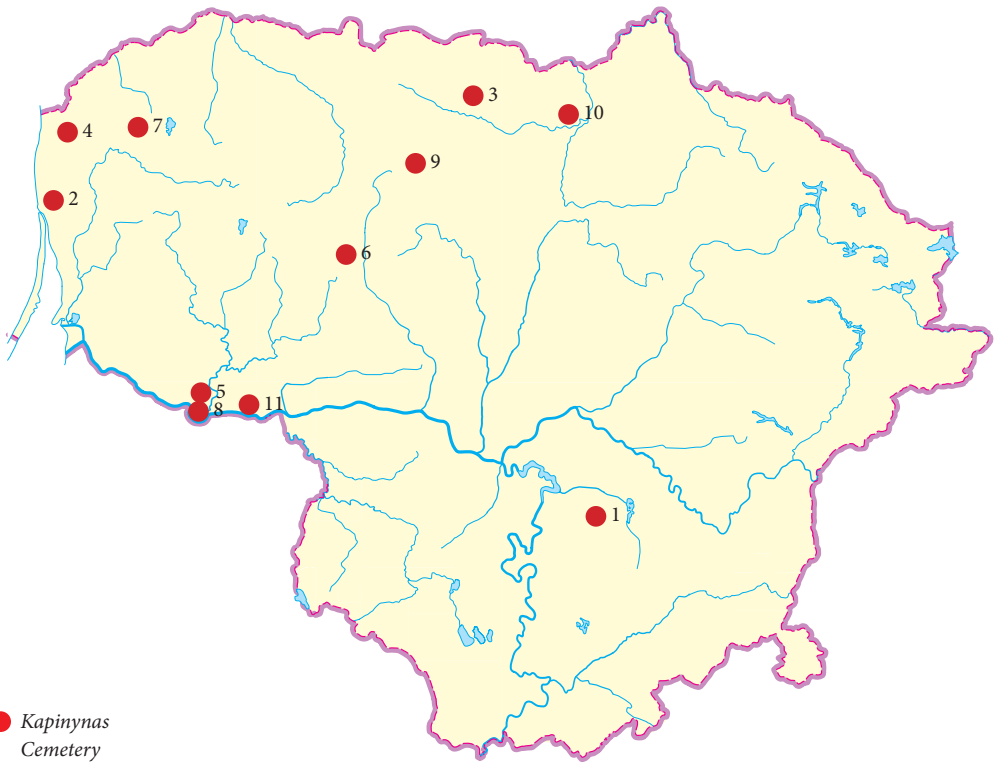

● *Kapinynas*
Cemetery

1 – Bajorai
2 – Kalnuvėnai
3 – Kurmaičiai
4 – Lazdininkai
5 – Opstainys I (žr. II)
6 – Paprūdžiai
7 – Reketė
8 – Šereitlaukis
9 – Šiauliai
10 – Ustukiai
11 – Viešvilė

Donatas Butkus

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinynas

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno (A1708) (Kretingos r.) tyrinėjimus KM vykdo nuo 1991 m. (žr. *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. I, p. 81–85; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 138–145; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 190–194; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 98–100; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 119–120; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 118–119; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 157–158; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 178–182). Iki 2008 m. muziejus ištyrė 1536,9 m^2 dydžio plotą, kuriame aptiko ankstyvojo geležies amžiaus – senojo geležies amžiaus pradžios neįtvirtintos gyvenvietės kultūrinį sluoksnį su stulpavietėmis, židiniais, nenustatytos paskirties duobėmis, akmenų konstrukcijomis ir pavieniais radiniais, 53 II–III a. griautinius kapus su akmenų vainikais ar be jų, 21 IV–VI a. griautinį kapą, 9 VII a. griautinius kapus, 5 VIII–IX a. griautinius kapus, 4 degintinius ir 1 simbolinį X–XII a. kapą.

2008 m. skirtingose kapinyno vietose buvo ištirtos dvi perkasos: perkasa 46 (30 m^2) ir perkasa 47 (50,24 m^2). Vieta perkasai 46 parinkta kapinyno P dalyje, šalia 2007 m. tirtos perkasos 45. Perkasa 47 iškasta kapinyno PR kampe, žemiausioje kapinyno vietoje, per 2 m į V nuo 2000 m. kastos perkasos 39.

Perkasoje 46 ištirti eilėmis išdėstyti 4 griautiniai kapai, iš kurių du pagal įkapes buvo moters (92 ir 93), vienas nenustatytos lyties asmens (moters?) (96) bei kapas 97 – vyro. Kapų kontūrai – iki 2,5 m ilgio ir 50–60 cm pločio tamsios dėmės užapvalintais galais. Mirusieji laidoti 45–51 cm (92, 96), 68 cm (93) ir 83 cm (97) gylyje skobtiniuose karstuose, tarp kapų paliekant 0,6–1 m pločio tarpus. Griaučiai neišliko, bet pagal įkapių išsidėstymą galima teigti, jog mirusieji laidoti galvomis į Š (92), ŠV (93, 96) ir V (97), prie šonų ištiestomis rankomis (92).

Moterų kapams būdinga panaši kai kurių įkapių dėjimo tvarka. Lipdyti puodeliai rasti palaidotųjų galvų kairėje, pasvirę (93) ar gulintys anga į mirusiosios pusę (92) arba pastatyti ant dugno (96). Kape 92 rastas 12–13 cm aukščio (anga – 12 cm skersmens) puodelis miniatiūrinių puodelių grupei nepriklauso, tai greičiausiai stalo indas. Gintaro verpstukai rasti priešingoje nei puodelis kapo pusėje (92) ar šalia puodelio (93). Kapuose 92, 93 mirusiųjų krūtinės–juosmens srityje aptikti skirtingos sudėties vėriniai, kiek žemiau jų, klubų srities dešinėje, rasta po apskritą kabutį, klotą kalstyta balto metalo plokštele su penkiomis mėlyno stiklo akutėmis. Kapo 92 vėrinys suvertas iš 3 dvigubų mėlyno ir raudono stiklo emalės karolių įvairiai dekoruotu paviršiumi, uždaro žiedo pavidalo žalvarinio kabučio, 3 žalvarinių įvijėlių ir žalvarinio daugiakampio karolio. Vėrinys nešiotas pritvirtintas prie smeigtukų apskritomis galvutėmis, dengtomis kalstytomis balto metalo plokštelėmis, su mėlyno stiklo akutėmis centre. Mirusiosios rankas turėjo puošti žalvarinės apyrankės nežymiai pastorintais galais. Kape 93 palaidotai moteriai skirtas vėrinys, suvertas iš 5 žalvarinių daugiakampių viengubų ir dvigubų karolių. Atskirai, šalia puodelio, rastas smulkus dvigubas žalsvo atspalvio neskaidraus stiklo karolis. Radinių išsidėstymas kape 93 leidžia spėti, kad dalis kapo galėjo būti perkasta. Trečiasis moteriai priskirtas kapas 96 išsiskiria negausiais papuošalais: aptiktas vėrinys iš dviejų dvigubo nupjauto kūgio formos tekintų

gintaro karolių ir lankinės laiptelinės segės, artimos I grupei.

Perkasos 46 P pakraštyje, *kape 97* vyras buvo palaidotas 83 cm gylio ir 2,2–2,5x0,48 m dydžio duobėje, skobtiniame karste, galva orientuotas į ŠV (280°). Iš griaučių išliko tik nežymus stuburo slankstelio fragmentas. Kapo duobės pakraščius žymėjo vienas kitas akmuo. Trys stambesni lauko rieduliai (16–21x15–17x12–20 cm) rasti kapo duobėje. Mirusiojo galvūgalio srityje, po vienu iš minėtų akmenų, aptiktas 11 cm aukščio puodelis, smiltainio galąstuvas, geležinis įmovinis kirvis, peilis, titnago ir baltojo kvarco nuoskalos. Kiek aukščiau šios įkapių grupės, kapo ŠR pakraštyje rasti ietigalio ir žąslų fragmentai. Mirusiojo drabužis buvo susegtas žalvarine lankine ilgakoje sege, kurios paviršių visiškai ar iš dalies dengė balto metalo danga ar kalstyta plokštelė. Šalia, juosmens–klubų srityje gulėjo apie 49 cm ilgio vienašmenis kalavijas „T“ raidės skerspjūvio geležte, be makščių, ašmenimis į kapo išorę – į ŠR. Paskutinės dvi įkapės rastos po dviem kitais aukščiau paminėtais akmenimis.

Perkasoje 46 surinkti 34 radiniai. Radinių kompleksai preliminariai datuoti VI a. antrąja puse.

Perkasoje 47 ištirti 6 griautiniai kapai, kuriuose palaidoti 4 vyrai (94, 95, 100 ir 101) ir 2 moterys (98, 99). Perkasos plote išryškėjo 2 skirtingai orientuotos kapų eilės. Perkasos V dalyje vienoje eilėje palaidoti vyrai (94, 101), galvomis orientuoti į ŠV (320°) kryptimi. Antroje eilėje ištirti du vyrų (95, 100) ir du moterų kapai (98, 99), kuriuose mirusieji laidoti galvomis į V, su nežymiais nukrypimais į ŠV.

Laidota skobtiniuose karstuose, įvairiame (nuo 54 iki 83 cm) gylyje, daugiausia ištiestomis prie šonų rankomis (95, 98, 99, 100). Dėl glaudaus kontakto su žalvariniais dirbiniais iš griaučių tam tikrais atvejais (95, 98) išliko dantų vainikai arba nežymūs kaulų fragmentai. Dantų vainikų tyrimai parodė, kad kape 95 palaidotas 15–18 metų amžiaus nenustatytos lyties asmuo, o kape 98 – 12–18 metų nenustatytos lyties individas (nustatė dr. Ž. Miliauskienė).

Mirusieji palaidoti su gana įvairiais įkapių kompleksais. Dalis kapų (94, 95, 99) suardyta – perkasti neaiškiais tikslais. Kai kurie dirbiniai sulaužyti, išlikę atskirais fragmentais, dalies dirbinių fragmentai rasti įvairiose kapo duobės vietose: kape 94 rasti vienašmenio kalavijo „T“ skerspjūvio geležte fragmentai bei geležinis makščių galo apkalas su to paties tipo kalavijo viršūnės likučiu apkalo viduje; kape 95, dviejose skirtingose kapo vietose, rasti dantų vainikai, smiltainio galąstuvas, atidengtas akmenų konstrukcijos, įrengtos kapo duobėje aukščiau visų įkapių, sudėtyje; kape 99 – lankinė laiptelinė segė, rasta užkaba į viršų, o kapo aplinkoje aptiktas atsitiktinis gintaro dirbinėlio fragmentas.

Išsiskiria vyro *kapas 100*, kuriame neabejotinai buvo palaidotas gentinei diduomenei priklausęs nenustatyto amžiaus vyras. Jis palaidotas 83 cm gylyje iškastoje duobėje, galva į V (sunykusių dantų vainikų pėdsakai, du miniatiūriniai gintaro karoliukai prie jų), ištiesta palei šoną dešine ranka su įvijiniu žiedu bei kiek sulenkta per alkūnę kairiąja ranka su įvijiniu žiedu ir apyranke nežymiai plonėjančiais galais. Papildomos įkapės gulėjo kapo duobės V dalyje. Galvūgalio dešinėje – puodelis, o po jo dugneliu, ant beržo tošies – apyrankė išplatinta vidurine dalimi ir įvijinis žiedas. Mirusiojo galvūgalio kairėje – du ietigaliai, iš kurių vienas 52 cm ilgio ir siaura plunksna, kitas, įsmeigtas į duobės sieną, 14,5 cm ilgio, lauro

lapo plunksna, trinariai žąslai, dalgis, 10,6 cm ilgio įmovinis kirvis, smiltainio galąstuvas ir baltojo kvarco nuoskala. Kapo duobės centre, mirusiojo krūtinės srityje rastos 2 žalvarinės lankinės laiptelinės segės, artimos II grupei, ir preliminariai III grupei (pagal A. Tautavičių) būdinga lankinė zoomorfinė žalvarinė segė, šalia kurių gulėjo žalvarinis pincetas. Mirusysis perjuostas odiniu diržu, dekoruotu dviem eilėmis kniedžių pusapvalėmis galvutėmis, su „D“ raidės formos sagtimi įsmaugta priekine dalimi ir profiliuotu diržo galo apkalu. Kape rasta kol kas neaiškios konstrukcijos perpetė su dviem apskritais skirstikliais. Perpetės diržų juostos dekoruotos dviem eilėmis kniedžių pusapvalėmis galvutėmis. Prie perpetės skirstiklių buvo kabinamas vienašmenis „T“ raidės skerspjūvio 56 cm ilgio kalavijas, padėtas išilgai kapo, mirusiojo kairėje, krūtinės–juosmens srityje. Ant kalavijo ir greta jo rasti 4 zoomorfiniai kabučiai. Šalia kalavijo rankenos aptiktas viengubo kūgio formos gintaro karolis. Dalis kapo iškelta kaip žemių blokas, kuris GRC preparuojamas, dirbiniai konservuojami. Panašus įkapių kompleksas buvo rastas 2000 m. kastoje gretimoje, kiek į R nutolusioje perkasoje 39, kape 73. Šiam kapui savo sudėtimi artimą kapo 100 dirbinių kompleksą preliminariai reikėtų datuoti VII a. pirmąja puse.

Vyrų kapuose 94, 95, 101 rasti kiek skirtingi ginklų komplektai, išdėstyti mirusiųjų galvūgalio–krūtinės–juosmens srityje: vienas ilgasis siaura plunksna (95) arba du ietigaliai lauro lapo plunksna (94, 101), rasti mirusiojo galvūgalio kairėje, kiek toliau, į kojūgalio pusę, būna padėti vienoje linijoje ar kiek įstrižai kapo vienašmeniai kalavijai „T“ raidės skerspjūvio geležte, geležimi kaustytose makštyse (94) ar be jų (101). Šiuose kapuose taip pat rasti galąstuvai (94, 95, 101), dalgis, kirvis (101), baltojo kvarco nuoskala (101), lipdytų miniatiūrinių puodelių fragmentai (94, 101). Juose papuošalų nedaug: lankinė zoomorfinė segė, artima III grupei, ir įvijinis žiedas (95) ar kryžinis smeigtukas su kilpele, pagal galų užbaigimą artimas VI grupei, ir geležinis pincetas (101). Dėl laidosenos papročių bendrumo ir kompleksuose esančių dirbinių panašumo perkasoje tirtus vyrų kapus reikėtų priskirti VII a. pirmajai pusei – viduriui.

Moterų kapuose 98 ir 99 rastos žalvarinė lankinės laiptelinės segės, artimos II grupei. *Kape 98* šalia segės, dekoruotos balto metalo danga, aptikta sunykusi antkaklė tordiruotais lankelio šonais, neaiškiu užsegimu bei stiklo, tekintų gintaro karolių ir žalvarinių įvijėlių vėriniu. Iš vėrinio išsiskiria viengubo kūgio formos karolis laiptuotu paviršiumi ir įsmaugta apatine dalimi. Pastarasis dirbinėlis savo forma kiek panašus į gintaro karolį, rastą vyro kape 100. Krūtinės srityje rasta gintarinė plokštelė su 5 smailiadugnėmis duobutėmis, išgręžtomis ant dirbinio šono. Matyt, šį dirbinį reikėtų traktuoti kaip amuletą. Atskirai reikėtų paminėti šaukštelio pavidalo diržo galo apkalą, rastą kape 98, juosmens srityje. Jis kiek primena Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyne 2000 m. vyro kape 73 prie diržo aptiktus kabučius, bet yra ne toks masyvus, be dangos.

Moters *kape 99* taip pat rasti gintaro dirbinėliai. Nedidelis skilęs gintaro verpstukas aptiktas kartu su smulkiu gintaro karoliuku ir įvijiniu žiedu galvos srityje bei žalvarine apyranke storėjančiais trikampiais galais rankos vietoje.

Iš keramikos dirbinių moters kape 98, galvūgalio srityje, rastas pavirtęs ant šono lipdytas miniatiūrinis puodelis. Jis grubios masės, storu 5 cm skersmens dugneliu, 9 cm aukščio ir 8 cm skersmens.

Moterų kapuose aptiktos lankinės laiptelinės segės artimos savo konstrukcija ir yra kiek panašios į II grupės lankinę laiptelinę segę, aptiktą vyro kape 100.

Abu moterims priskirtus radinių kompleksus preliminariai galima skirti VII a. pirmajai pusei – viduriui.

Lazdininkai (Kalnalaukis) cemetery

In 2008 KM continued the investigation of Lazdininkai (Kalnalaukis) cemetery (Kretinga District) with the excavation of 2 trenches: trench 46 (30 m^2) and trench 47 (50.24 m^2) in the S and SE parts of the cemetery.

4 inhumations were excavated in trench 46: burials 92 and 93 of two females, burial 96 of an individual of undetermined sex (female?), and burial 97 of a male. The female burials contained: hand built miniature pots, a hand built pot, amber spindle whorls, necklaces with glass and enamel beads, bronze coil beads, a ring-shaped pendant, and bronze facetted beads, pins with round heads and round pendants, bracelets plated with white metal and somewhat thickened triangular terminals, and a bronze crossbow ladder brooch. Burial 97 contained a warrior buried with single-edged sword, an axe, a knife, a spearhead, a whetstone, a hand built pot, and a crossbow brooch with a long foot. On the basis of the preliminary data, the burial assemblages are characteristic of the second half of the 6th century.

In trench 47, six inhumations were excavated: burial 94 of a male, burial 95 of an individual of undetermined sex and 15–18 years of age (male according to the grave goods), burial 98 of an individual of undetermined sex and 12–18 years of age (female according to the grave goods), burial 99 of a female, and burials 100 and 101 of males. The main burial direction was W or NW. The grave goods characteristic of male burials were weapons and other artefacts (one or two spearheads, a single-edged sword, a socketed axe, a scythe, a whetstone, and a hand built pot), ornaments (a crossbow zoomorphic brooch very similar to group III and a cruciform pin with iron tweezers). An exceptional burial assemblage (two spearheads, a single-edged sword, a bridle bit, a socketed axe, a scythe, a hand built pot, a shoulder strap with round distributors and zoomorphic pendants, three crossbow brooches, two of which are ladder brooches characteristic of groups II and IV, one group III zoomorphic brooch, and other rare artefacts) were found in burial 100, which contained a warrior who definitely belonged to the tribal aristocracy.

Neck, chest, and arm ornaments (a neck-ring with a twisted bow, amber and glass bead necklaces, group II bronze crossbow ladder brooches, a bracelet with thickened triangular terminals, and coil rings) and various amber artefacts (a spindle whorl and an amulet) predominated as the main grave goods in the female burials. A metal belt tip should be assigned to the rarer grave goods. A rough hand built miniature pot was found in the head area in one of the burials.

It is possible to preliminarily assign the burials excavated in trench 47 to the first half – middle of the 7th century.

Julius Kanarskas

Kalnuvėnų kapinynas

Kalnuvėnų kapinynas (A1652) (Klaipėdos r.) yra kelio Klaipėda (Jakai)–Liepoja dešinėje pusėje, ties posūkiu į Kretingą. Jis išaiš-